

Поред свих по први пут објављених извора, који заједно са раније објављиваним, али сад по први пут на једно место сакупљених докумената, тако да чине једну целину неопходну за проучавање Карађорђевог живота, у овој књизи се налази и родослов Карађорђевића – Петровића, од Вождовог деде, до наших дана. За сваку похвалу је и коректно урађен помоћни научни апарат.

Појавом ове књиге, историографија је добила незаобилазно дело за сва будућа проучавања Карађорђевог епохе.

Владимир Кривошејев

ШКОЛСТВО У АЗБУКОВИЦИ, СИЗ основног образовања и васпитања општине Љубовија и СИЗ културе и физичке културе општине Љубовија, Љубовија 1987, 400 (Поводом књиге Момчила Исића, Милана Трипковића и Витомира Васића)

Од знаменитих трагова прошлости, које човек потоњим генерацијама жели оставити, чини се, највреднији су они словом и речју саграђени. Јер, и на самом почетку би реч, оста предање, па запис о њему и трајање у времену.

Од записа о том трајању, најтеже је оставити сведочење управо о људима којима је реч, предање, настава и настављање судбина и занимање, па је с тога вредан похвале труд аутора књиге Школство у Азбуковници да изворе из Архива Југославије, Архива Србије, Архива Босне и Херцеговине и друге, затим „Путешествија по Србији”, Државни шематизам Србије (1852–1914), Гласнике, Пописе и Статистике наставе у Кнежевини, потом Краљевини Србији преточе у квалитетан споменик просветне и културне прошлости овог краја.

Обиље је података искоришћено, већи део уграђен у књигу, местимично уз преопширно навођење, што је, вероватно, одлика историчара, којима је свака чињеница драгоценост.

Пред нама је, ево, сад књига, из које се можемо обавестити, не само о просветним приликама, а и неприликама, у времену од скоро два века, већ и о људима збивањима и догађајима, у овом крају, уз никад укроћену Дрину, која је вечно спајала и раздвајала. Раздвајала, јер је увек била међа, спајала, јер су одувек на њој ћуприје градили. Једна од њих, она просветна, између Љубовије, Братунца и Сребренице, траје и трајаће. Племенити су људи на њеним обалама, па је и вода, река, међу њима, племенита.

Из књиге се можемо обавестити о зачецима организованог просветног рада, првој школи у Дрлачама, у тек оформљеној кнежевини, онда кад су се још увек важније одлуке морале у Стамболу доносити. Не за дуго. Јер и тада се могло, и морало, у Европу и са Европом, а не са Стамболом и Азијом. Могло се и онда уз учитеља Димитрија Ђурђаковића, који је имао завршен „Немецкиј обершул”, уз препоруку Вука и благодатност кнеза, стићи до Хајделберга и Берлина, студирати „државне и православне науке и докторитари 1854. из обају права” као Петар Протић, ученик прве генерације Дрлачке школе. Могло се дакле, из грубо отесаних скамија, из краја, у којем је ђак, најчешће у „лебари носио комад проје и лук”, не ретко у школу долазио до првог снега, (јер даље без обуће није могао), стићи до Хајделберга и Европе. Могло се, али са просвећеним младим нараштајем, па увидевши то „Законом о народним школама” при крају прошлог века, налаже се: „Свако мушко и женско дете, које живи у Србији, дужно је свршити основну школу”.

Ово ће још дуго остати жеља, али је вредно помена у том облику. Говори сама за себе о времену, о људима о „попечитељима просвећенија”, а и о обичном човеку овог краја, који није жалио ни труда ни средстава да „бар деци отвори очи”. Зато, ће, као Петар Васић и Никола Нењадовић, из Горње Буковице, поклонити плац за школу. Исто ће то, у другом времену, и другим приликама, урадити у Узовници Тома Којић, народни посланик за продрински округ.

Била су то нека друга времена и неки други посланици.

Претварали су у тим временима Азбуковчани и механе у школе, или одбијали изборе као Селанчани, па на поновљеним, гласали са преко 98% за радикале, без обзира да ли су припадали и демократима и земљорадницима, јер су им ови обећали школу.

Мукотрпно се, у овом крају, остваривала давнашња жеља, да се из приватних кућа, неусловних објеката, дође до нових школа. Још више тешкоћа је било са учитељима. Зато Бошко Тадић, председник Окружног суда у Ваљеву, раније старешина азбучког среза, „благодари правитељству због изабраног учитеља доброг поведенија, због чега је он срезу своје по вољи”.

А нису сви били „срезу по вољи”. Пазило се коме се деца поверавају на васпитање, да ли су „примерног владања у служби и ван ње, како то доликује народном учитељу.” Овако, наиме, оцењује учитеља изасланик Министарства просвете. Уз стручни суд о настави и ово су важна запажања.

Било је, разуме се, и неприлика за учитеље. Једна од њих пратила их је у прошлом и овом веку, било да су их награђивали талирима или динарима.

Морали су се борити најтешће са локалном бирократијом, некад са школским општинама, касније са примитивним чиновницима. Ретке су биле прилике, као у нашим данима, али за кратко, да се председник општине упоређује са дефицитарним просветним радником. Чешће се догађало, као након првог светског рата, док се учитељи нису изједначили са народним чиновницима, да су им плате, по речима тадашњег министра просвете Љубе Давидовића „биле мале до злочина”.

Нека друга времена и неки други министри.

Догађало се да их и друге неприлике задесе. Премештај је уследио, за једног од њих, јер је на одлуку Попечитељства „умногме утицало веома гордо поведвније среског начелника... јер је, наводно говорио против кнеза”.

Ни тада није било препоручљиво против кнеза зборити, а касније у другом времену, истиче се потреба да се Михаило Јовић, учитељ горњотрешњички, премести из свог места јер „он тамо, као радикалац много квари, а фамилија му је велика”.

У ратним временима, а овај крај је на међи Србије, просветне и друге неприлике су се умножавале. Није успео 1916. генерални гувернер Јохан Салис одгајати децу ове земље у „духу строге дисциплине и чистоте”. Ни касније у другом рату, није успела Недићева влада створити привидан мир и школовати децу за поданике.

Између два рата могу се запазити изузетни напори на обнављању и ширењу школске мреже. Азбуковица је школску 1918/19. годину почела са само 7 учитеља, а при крају овог периода, 1939/40. године, у школама је око 2 000 ученика. Ентузијазам и стручни рад су, то треба нагласити, поучни и данас. Наставници у Пецкој, Љубовији, Оровици, Узовници, Грачаници и Великој Реци „одрекли су се 1921/22. године станарина и осталих додатака у корист школских општина, а у циљу оправке школских зграда и набавке потребних наставних средстава.”

Да су и школски надзорници ваљано обављали свој део посла, може се видети из навода њихових запажања. Упућују учитеље на поштовање дидактичких принципа, скрећу пажњу на „Језовит утисак вербализма, страшно мучење ума и дечје душе”, ако учимо земљопис без очигледности.

Радило се, надзирано и саветовало без вербализма. На „Среском наставничком већу” за које Школски надзорник среза азбучког моли банску управу да „одобри одсуство наставним лицима”, два су практична предавања од којих једно држи надзорник и два теоретска предавања, реферата учитеља.

Тако се радило и стога не чуде оцене учитеља 1931/32. године. У 17 школа радило је 30 учитеља и само је један оцењен оценом добар, четири оценом врло добар, а остали су одлични.

Оцене дакле за сваку похвалу, а уз њих и други послови као прве филмске пројекције у Узовници, формирање дилетантских позоришних група и друштава у Љубовији, Пецкој, Врхпољу, Цапарићу, или оснивање земљорадничке набављачке задруге, па стога месни школски одбор горњотрешњичке школе моли Министарство просвете Краљевине Југославије да не премешта њихову учитељицу.

Такви су били учитељи тог времена. У њему су се припремали за године које долазе, дали свој прилог и у другом рату, па опет, они који су се вратили, настављају свој посао.

Времена поново тешка, у овом крају посебно, јер се у њему сматрао „богатим” онај који не купује жито за храну.

Међу скромним људима, у оскудним условима раде поново ентузијастички. Такви су, углавном, учитељи. Није им тешко ни то што „ни једну тачкицу не могу потрошити”. Док сићу до варошице, већ се роба, која повремено долази, „разграби”.

Минула су и та времена у којима је учитељ, као Аца Лукић у Горњим Кошљама, кад зима, „услед снега и удаљености прети да растури школу”, отвара помоћну у засеоку „Гребен” да буде ближе деци.

Већи део овог послератног периода обележен је интензивним развојем школске мреже и напором да се задовоље услови обавезног осморазредног школовања. Опет су ту учитељи на још сложенијем послу. Предају, у почетку, по неколико предмета, док није пристигао први квалификован кадар. То су, опет они ентузијастички „сат два морају пешачити до најближег колеге”, који „набујалим потоком морају газити, јер другог пута нема”. А пут и траг за њима остаје дуг и дубок. Води он поново у Дрлаче. Поделили се сељани, хоће две школе на „Лукића Брду” и „Локвама”. „Стигли због тога и до Београда”. Ако. И заслужили су.

Него, нису они стигли само до Београда. Пре тога су стигли да у својој Љубовији отворе своју гимназију, да ишколују у њој преко 10 хиљада ученика, а то је, мора се истаћи, за ову средину, податак вредан дивљења, јер вратиће се све то, овој, и другим срединама.

Успели су да очувају „мостове”, и нове граде, преко одвајкада неукроћене реке, а то ман је, у овим временима више него потребно.

Стигли су много даље, много више преко реке, меће која спаја, од Дрлача до Хајделберга и Берлина од Псалтира до доктората „обају права” још далеке 1854. године.

Почео је тај пут у Дрлачама у Азбуковици у Кнежевини Србији. Стићи ће њиме Азбуковчани још даље.

Гвозден Ђурић